

IEMESLI UN PIESAISTES: JAUNIEŠU ĢEOGRĀFISKĀ MOBILITĀTE

Ģirts Burgmanis, Elīna Apsīte-Beriņa

Latvijas Universitāte, e-pasts: elina.apsite-berina@lu.lv

Anotācija. Jaunu cilvēku migrācija no Latvijas ir ļoti būtisks pētījuma jautājums, jo Latvijā pastāv pamatotas bažas, kas saistās ar depopulācijas riskiem. Šī raksta pamatā ir aptaujas dati, kas iegūti 2012. un 2014. gadā. Pētījuma laikā aptaujāti jaunieši vecumā no 16–25 gadiem, kuri patstāvīgi dzīvo Lielbritānijā, Īrijā, Vācijā, Zviedrijā vai Norvēģijā. Tiešsaistes aptauja notika divos posmos, kopā tika aptaujāti 5267 respondenti, no kuriem izvēlētajā mērķa grupā ietilpst 1676 respondenti. Pētījuma gaitā tika

apskatīti piesaistošie un atgrūdošie faktori, kas pamudina un piesaista jauniešus doties prom no Latvijas uz kādu no izvēlētajām galamērķa valstīm. Pirmais aptaujas vilnis atspoguļo krīzes laikā aizbraukušos, bet nesenākā aptauja ļauj spriest par tiem, kuri no Latvijas aizbraukuši pēckrīzes periodā. Analīze parāda vairākus interesantus rezultātus. Bezdarbs kā nozīmīgākais aizbraukšanu pamudinošais iemesls ir mainījies, taču augusi vēlme strādāt labākos darba apstākļos vietās, kas piedāvā karjeras izaugsmes iespējas, un īpaši tas novērojams Vācijas gadījumā. Nemainīgi svarīgi ir ģimenes apstākļi, kas jauniešus piesaista ārvalstīm, un visbiežāk tas novērots Īrijas un Lielbritānijas gadījumā, kur ļoti būtiska loma ir sociālajiem tīkliem. Interesanti, ka ekonomiskie iemesli šī perioda laikā ir mainījušies, dominē vēlme pilnveidoties un iegūt jaunu pieredzi ārvalstīs. Latvijai kā valstij ar augstu depopulācijas risku ir būtiski nodrošināt šīs cilvēku grupas interesi par atgriešanos.

Atslēgas vārdi: jauniešu migrācija, migrācijas motīvi, migrācijas galamērķi

Ievads

Pieejamie dati par aizbraukušajiem iedzīvotājiem pēdējās divās desmitgadēs liecina par ievērojamiem depopulācijas riskiem Latvijā arī emigrācijas rezultātā. Satraucoši, ka Latviju katru gadu pamet daudz gados jaunu cilvēku, kuri tuvākajos gados būtu mūsu valsts nākotnes veidotāji. Lai arī pēc iestāšanās Eiropas Savienībā vislielākais emigrējušo jauniešu skaits tika fiksēts ekonomiskās krīzes laikā no 2008. līdz 2010. gadam ar tendenci pēc 2010. gada samazināties, tomēr arī pēckrīzes laikā ikgadējais aizbraukušo jauniešu skaits joprojām saglabājas liels. Tāpēc mēs pētījumā vērsīsim uzmanību un skaidrosim, kāpēc Latvijas jaunieši turpina doties prom, kas viņus piesaista ārvalstīs un vai motivācija doties projām ekonomiskās krīzes laikā un pēc tās ir bijusi atšķirīga.

Jaunieši, jaunība un migrācija

Neviendabīgajam un pieredzes piesātinātajam jaunības posmam hronoloģiskas robežas ir grūti nosakāmas un zinātniskajā literatūrā visbiežāk jēdziens 'jaunietis' tiek lietots, aprakstot vecuma grupu no 16 līdz 25 gadiem (Valentine 2003).

Jaunība raksturojama kā pārejas posms cilvēka dzīvē, kurā kļūšana no bērna par pieaugušo atspoguļojas caur kompleksu pārmaiņu kopu. Kopā ar citām pārmaiņām (piemēram, psihosociālās identitātes meklējumi) jaunībai, salīdzinot ar bērnību, raksturīga mobilitātes iespēju palielināšanās. Daudziem jauniešiem mūsdienās ir ievērojami plašāka iekšzemes un starptautiskās migrācijas pieredze nekā pieaugušajiem, ko ietekmējuši un veicinājuši dažādi individuālie, ģimenes apstākļi. Lai arī migrācijas iemesli ir atkarīgi no jaunieša vecuma, izglītības līmeņa, ģimenes stāvokļa un pozīcijas, tomēr visās grupās starp būtiskākajiem motīviem atrodamas nodarbinātības iespējas, izglītības iegūšana (Lundholm 2007; Simpson 2005), brīvā laika pavadīšana, iepazīšanās ar jauniem cilvēkiem (Cairns, Smyth 2010) un citu kultūru iepazīšana (Hauvette 2010). Nepilngadīgie jaunieši bieži ir spiesti migrēt kopā ar vecākiem, kuri dodas strādāt uz citu pilsētu, reģionu vai valsti, lai izvairītos no neskaidrības par nākotni dzimtajā vietā un nodrošinātu ģimenei stabilus un vēlmēm atbilstošus sadzīves apstākļus (Apsīte-Beriņa, Burgmanis, 2015). Pārvietošanās un izvēles iespējas jauniešiem pēdējos gados atspoguļojas straujā mācību mobilitātes apjoma pieaugumā Eiropā un pasaulē, kam ir tendence nepārtraukti palielināties (skat., King, Raghuram 2013).

Latvijas jauniešu migrācijas tendences

LR CSB ikgadējie dati par starptautisko ilgtermiņa migrāciju liecina, ka kopš 2004. gada Latviju katru gadu pamet vidēji 5710 jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem. Lai arī gadu griezumā tendence nav stabila, tomēr 11 gadu laikā no Latvijas ir aizbraukuši 62 189 jaunieši, kas veido gandrīz pusi (46%) no kopējā jauniešu skaita samazinājuma laika posmā no 2004. līdz 2014. gadam. Visvairāk jauniešu aizbrauca 2008.–2010. gadā, kad Latviju skāra pasaules ekonomiskās krīzes vilnis un emigrējušo 15 līdz 24 gadus vecu jauniešu skaits palielinājās par 50% (2009. un 2010. gadā pat vairāk) salīdzinājumā ar 2007. gadu (Iedzīvotāji un sociālie procesi, 2015). Pēc LR CSB datiem redzams, ka vislielākais emigrējušo skaits tika reģistrēts 2009. gadā, kad Latviju pameta 11 237 jaunieši.

Dziļāka datu analīze atklāj, ka vidēji 23% no visiem emigrējušajiem Latvijas iedzīvotājiem pēdējo 11 gadu laikā ir bijuši 15 līdz 24 gadus veci jaunieši. Visai strauji emigrējušo jauniešu īpatsvars (aptuveni par 6%) palielinājies, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā un parādoties iespējām brīvi ieceļot un ilgstoši uzturēties visās ES dalībvalstīs. Par aptuveni 4% jauniešu īpatsvars no kopējā emigrējušo Latvijas iedzīvotāju skaita audzis arī ekonomiskās krīzes sākuma posmā 2009. gadā, sasniedzot 29%. Sākot ar 2011., līdz pat 2014. gadam vērojama nosacīta pozitīva tendence – aizbraukušo jauniešu īpatsvars ir samazinājies, un saglabājas 17-19% robežās.

Materiāls un metodes

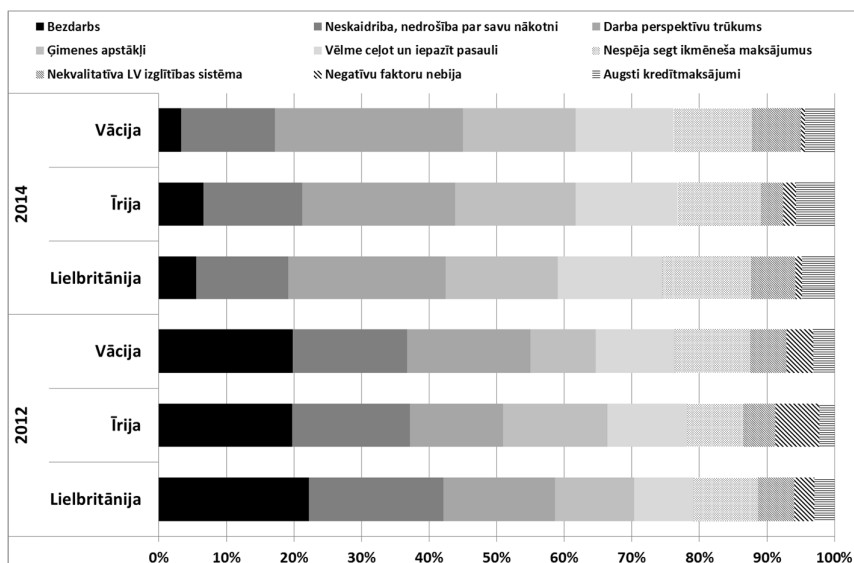
Pētījuma empīriskā daļa iegūta, piemērojot tiešsaistes tīklu pētnieciskām vajadzībām un iegūstot aptaujas datus no respondentiem, kuri atrodas ārpus Latvijas. Arvien biežāk internets un tā sniegtās iespējas tiek izmantotas pētniecībā, ļaujot iegūt primāros pētniecības datus bez ģeogrāfiskiem šķēršļiem (Brickman-Bhutta 2009; Reips and Buffardi 2012; Oiarzabal, Reips 2012; Kissau 2012; McCollum and Apsite-Berina 2015). Aptauja notika ar sociālā mediju portāla *www.draugiem.lv* starpniecību. Identificējot lietotāja IP adresi, iepriekš izveidota aptaujas anketa ar 40 jautājumiem tika nosūtīta portāla lietotājiem uz Lielbritāniju, Īriju, Vāciju, Zviedriju un Norvēģiju.

Četru gadu laikā atkārtotā pētījumā kopumā tika aptaujāti 5267 respondenti, no tiem 1674 jaunieši vecumā no 16 līdz 25 gadiem. Jaunākie 2014. gada dati sastāv no 2702 respondentiem, bet vecuma grupā no 16 līdz 25 gadiem bija 719 respondenti, no tiem Lielbritānijā – 361, Īrijā – 118, Vācijā – 96, Norvēģijā – 74 un Zviedrijā – 70. 2012. gada pētījums sastāvēja no 2565 respondentiem un 16-25 gadus vecu jauniešu kopējais sasniegtais respondentu skaits bija 955 cilvēki, no kuriem 523 – Lielbritānijā, 189 – Īrijā, 130 – Vācijā, 75 – Zviedrijā un 38 – Norvēģijā. Rezultātu analīzes gaitā kopā tika analizētas visas valstis, bet detalizētāk mazā respondentu skaita dēļ netika skatīta Zviedrija un Norvēģija. Izvēlētajā vecuma posmā aptaujā 2012. gadā piedalījās 612 sievietes un 343 vīrieši, bet 2014. gadā – 387 sievietes un 332 vīrieši.

Jauniešu ģeogrāfiskās mobilitātes iemesli un piesaistes

Cilvēku skaita samazināšanās Latvijas teritorijā ir aktuāls temats, kas ilgākā laika posmā bijis sabiedrisko un politisko debašu centrā. Pamatots depopulācijas risks saistīts ar pētītās jauniešu grupas izbraukšanu no valsts. Pozitīvi vērtējama jauniešu vēlme pilnveidoties un iegūt jaunas zināšanās ārvalstīs, bet bažas raisa iespējama neatgriešanās savā izcelsmes valstī.

Pētījuma gaitā tika analizēti jauniešu aizbraukšanas iemesli no Latvijas ar atskaiti 2012. un 2014. gadā, kad tika veiktas aptaujas. Papildus tam apskatīti arī jauniešus piesaistošie faktori katrā no galamērķa valstīm – Lielbritānijā, Vācijā, Īrijā, Zviedrijā un Norvēģijā.

1.attēls. No Latvijas emigrējušo jauniešu uz nozīmīgākajām migrācijas galamērķu valstīm motīvu 2012. un 2014. gadā salīdzinājums (sagatavoja autori)

Iemeslu salīdzinājums atbilstoši gadiem parāda (1. attēls), ka bezdarbs kā būtiskākais aizbraukšanas cēlonis 2012. gadā no 20% nokrities līdz 5% 2014. gadā. Kā arī nedaudz samazinājies no 18% uz 14% respondentu skaits, kuri sajutuši neskaidrību un nedrošību par savu nākotni Latvijā un tādēļ stabilākas dzīves garantijas meklējuši citā valstī. 2014. gada dati parāda, ka visbūtiskāk no 16% uz 24% ir audzis respondentu skaits, kuri uzskata, ka Latvijas darba tirgū trūkst izaugsmes iespēju darba vietā un darba pieredzes iegūšana Latvijā no respondentu viedokļa tiek vērtēta negatīvi. Jaunākie dati parāda, ka palielinājies jauniešu īpatsvars no 10% uz 15%, kuri uz ārzemēm devušies ģimenes apstākļu dēļ, kā arī papildījuši vēlmi ceļot un iepazīt pasauli. Nesenākais aptaujas vilnis liecina arī par to, ka pieaudzis aizbraukušo skaits, kuriem Latvijā radušās grūtības maksāt ikmēneša, kā arī maksājumus par Latvijā iegādātu īpašumu.

Iemeslu salīdzinājums atbilstoši aptaujas gadiem, analizējot galamērķa valstis, 3562 respondenti atklāj, ka 2012. gadā darba vietas trūkuma vai bezdarba dēļ jaunieši biežāk devās uz Lielbritāniju, taču, saskaroties ar finansiālām grūtībām vai perspektīvu trūkumu darba tirgū, biežāk devās uz Vāciju vai Lielbritāniju nevis Īriju. Ģimeņu

apvienošanās biežāk bijusi Īrijā, Lielbritānijā, bet retāk Vācijā. Sociālās un ekonomiskās stabilitātes meklējumi biežāk rasti Lielbritānijā. Tie jaunieši, kuri vēlējušies ceļot un iepazīt pasauli, biežāk izvēlējušies Īriju vai Vāciju, bet negatīvus apstākļus aizbraukšanai visretāk saskatījuši tie, kuri devušies uz Īriju.

2014. gada datu analīze parāda nedaudz citu ainu. Bezdarbs un darba vietas likvidēšana no būtiskākā iemesla kļuvis par vienu no nebūtiskākajiem. Biežāk to min jaunieši, kuri devušies uz Lielbritāniju, bet retāk uz Vāciju. Latvijā esošais darba vietu perspektīvu trūkums biežāk satraucis jauniešus, kuri devušies uz Vāciju. Ģimenes apstākļi, līdzīgi kā iepriekš Īrijas gadījumā, ir vērtēti kā būtiski. Stabilitātes trūkums un pieredzes iegūšana ceļojot, ir līdzīga visām galamērķa valstīm.

Iemesli, kas galvenokārt piesaistījuši jauniešus kādā no ārvalstīm, vērtējot tās kopā dažādos pētījuma posmos, atšķiras. Vislielāko piesaisti 2012. gada aptaujas datos parāda vēlme iegūt augstāku atalgojumu 26%, vēlāk tas nedaudz sarucis uz 21% un visvairāk jauniešu līdz 2012. gadam šim mērķim izvēlējās tieši Lielbritāniju. Papildus tam augstāki rādītāji 2012. gadā, vērtējot visas valstis kopā, ir jaunas pieredzes iegūšanai un vēlmei apgūt vai uzlabot svešvalodas. Savukārt, nesenāk aizbraukušajiem respondentiem no 13% uz 20% mainījusies vēlme strādāt labākos darba apstākļos nekā tas būtu iespējams Latvijā. Svarīgākas kā iepriekš ir arī karjeras izaugsmes iespējas un ģimenes apstākļi, kas piesaistījuši jauniešus ārzemēm.

Analīze atbistoši aptaujas gadiem vienā valstī atklāj, ka 2012. gada aptaujā visbiežāk katrā no valstīm piesaistījusi iespēja gūt augstākus ienākumus, strādājot profesijā, kas vēlākajos gados, izņemot Vāciju, samazinājusies. Ģimeņu apvienošanās īpaši svarīga ir bijusi Īrijas gadījumā. Interesanti, ka visaugstāk karjeras izaugsmes iespējas tiek vērtētas Vācijā. Jaunākās aptaujas dati liecina, ka bezdarbu Latvijā un vēlmi nopelnīt, ir nomainījusi vēlme strādāt labākos darba apstākļos ar augstākām karjeras un izaugsmes iespējām. Īrijas gadījumā papildus ģimeņu atkal apvienošanai par piesaisti kļuvuši labāki darba apstākļi nekā Latvijā, kā arī karjeras attīstības iespējas. Vācijas gadījumā būtiskas atšķirības aptaujas posmu datos nav vērojamas, izņemot iespēju strādāt labākos darba apstākļos.

Secinājumi

Pētījumā aplūkoti un salīdzināti 2012. un 2014. gadā tiešsaistes aptauju laikā iegūtie dati par jauniešu aizbraukšanas iemesliem uz trīs nozīmīgākajām migrācijas galamērķa valstīm – Lielbritāniju, Īriju un Vāciju. Rezultāti liecina, ka palielinoties nodarbinātības iespējām Latvijā pēc krīzes periodā, ievērojami samazinājies to jauniešu skaits, kuri dodas uz ārvalstīm, nespējot atrast darbu dzimtenē. Vienlaicīgi vērojama tendence, ka, beidzoties krīzei, jauniešiem ir samazinājusies neskaidrība par savu nākotni, bet personīgās prasības pēc brīvo darbavietu pieejamības nomainījusi nepieciešamība ne tikai pēc augstāka atalgojuma, bet arī izaugsmes iespējām darba vietā. Īpaši izteikti tas novērojams to emigrējušo jauniešu vidū, kuri devušies uz Vāciju. Tāpat pētījuma rezultāti atklāj, ka audzis jauniešu skaits, kuri dodas uz ārzemēm, lai pievienotos tur jau iepriekš aizbraukušajiem ģimenes locekļiem. Apzinoties lielo

aizbraukušo cilvēku skaitu no Latvijas, visticamāk emigrējušo ģimenes locekļu veidoto sociālo tīklu loma saglabāsies arī turpmāk, tas iedrošinās jauniešus doties prom no Latvijas un pievienoties ģimenēm tajās valstīs, kur novērojamas vislielākās emigrējušo latviešu kopienas – Lielbritāniju un Īriju. Pakāpeniski stabilizējoties ekonomiskajai situācijai valstī, aktualizējušies arī citi motivējošie faktori doties prom no valsts. Datu analīze liecina, ka jauniešiem par nozīmīgu motīvu, lai emigrētu uz ārvalstīm kļuvusi vēlēšanās gūt unikālu pieredzi ceļojot, lai iepazītu pasauli, citas kultūras, jaunas vietas un cilvēkus.

Pateicība

Raksts izstrādāts ar Valsts pētījumu programmas pētnieciskā projekta Nr. 5.2.4. „Sabiedrības atjaunošana, samazinot depopulācijas riskus, veicinot tautas ataudzi un saiknes ar diasporu” atbalstu.

Atsauces

Apsīte-Beriņa, E., Burgmanis, Ģ. (2015). Jauniešu ģeogrāfiskā mobilitāte: komunikācija un saikne ar Latviju. A.Lulle un E.Kļave (red.) *Radot iespējas attīstībai: Diasporas bērnu un jauniešu izglītība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 207-226.

Cairns, D., Smyth, J. (2010). Youth on the move? Student mobility and immobility in Portugal and Northern Ireland. D.Cairns (eds.) *Youth on the Move*. Mörlenbach: Strauss GmbH, 59–70.

Brickman-Bhutta, C. (2012). Not by the book: Facebook as sampling frame. *Sociological Methods & Research*, 41(1), 57–88.

Hauvette, M. (2010). Temporary youth migration and European identity. D.Cairns (eds.) *Youth on the Move*. Mörlenbach: Strauss GmbH, 47–58.

Centrālās statistikas pārvalde. (2015). Iedzīvotāji un sociālie procesi. http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_migr/IB0040.px/table/tableViewLayout1/?rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 (10.02.2016.)

Lundholm, E. (2007). *New motives for migration?: On interregional mobility in the nordic context. Doctoral dissertation*. Umea: Kulturgeografi.

King, R., Raghuram, P. (2013). International student migration: Mapping the field and new research agendas. *Population, Space and Place*, 19(2), 127-137.

Kissau, K. (2012). ‘Structuring migrants’ political activities on the Internet: a two-dimensional approach. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1381-1403.

McCollum, D., Apsite-Berina, E. (2015). Recruitment through migrant social networks from Latvia to the United Kingdom: Motivations, processes and developments. *Migration Letters*, 12(1), 50–66.

Oiarzabal, P. J., Reips, U. D. (2012). Migration and diaspora in the age of information and communication technologies. *Journal of Ethnic and Migration studies*, 38(9), 1333–1338.

Simpson, K. (2005). Dropping out or signing up? The professionalisation of youth travel. *Antipode*, 37, 447–469.

Valentine, G. (2003). Boundary Crossings: Transitions from Childhood to Adulthood. *Children’s Geographies*, 1, 37–52.

Summary

Latvian youth migration is a very important topic, as it contributes to the depopulation processes that take place in the country. Young people aged 16 to 25 were surveyed in 2012 and 2014 in the top five destination countries – the UK, Ireland, Germany, Norway and Sweden. Online data collection made it possible to survey 5267 respondents in total, with 1676 of these respondents being in the target group. This article examines push and pull factors taken into consideration when making the decision to migrate. The first wave of the survey largely concerns economic crisis migrants, and the most recent wave represents emigrants in their destination countries after the crisis. Data analysis displays several interesting trends: unemployment is decreasing as a main push factor, but a desire to work in better conditions and experience higher career prospects – especially in Germany – is more frequently mentioned. Established families are relevant mostly to emigrants in countries with wider social networks like the UK and Ireland. Interestingly, previous economic motivations have been replaced to some degree with adventure-seeking the desire to gain new experiences. For Latvia, a country with a high risk of depopulation, it would be most valuable to try and attract these young people back to Latvia, and benefit from the international experience they have gained abroad.